

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра екології, географії та туризму

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 05 «Соціально-гігієнічний моніторинг»

(шифр і назва навчальної дисципліни)

спеціальність _____ 101 «Екологія» _____

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійна програма _____ 101 «Екологія», «Радіоекологія» _____

(шифр спеціалізація)

Освітній ступінь _____ магістр _____

(бакалавр/магістр)

інститут, факультет _____ Психолого-природничий _____

(назва інституту, факультету,)

Рівне – 2020-2021 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни ВК 05 «Соціально-гігієнічний моніторинг» для здобувача освітнього ступеня магістр галузі знань 10 «Природничі науки» спеціальності 101 «Екологія» за освітньо-професійними програмами *Екологія* і *Радіоекологія*.

Мова навчання – українська.

Розробники:

Лико Д.В., д.с.-г.н., проф., завідувач кафедри екології, географії та туризму РДГУ,
Портухай О.І., к.с.-г.н., доц. кафедри екології, географії та туризму РДГУ,
Лисиця А.В., д.б.н., проф. кафедри екології, географії та туризму РДГУ.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри екології, географії та туризму
Протокол № 10 від „ 27 ” серпня 2020 року.

Завідувач кафедри екології, географії та туризму

(підпис)   (Д.В.Лико)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією психолого-природничого факультету
Протокол № 5 від „ 27 ” серпня 2020 року.

Голова навчально-методичної комісії _____

(підпис)   (доц. Павелків В.Р.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС - 3	Галузь знань 10 «Природничі науки»	Обов'язкова	
	Напрямок підготовки 101 «Екологія»		
Модульних блоків — 2	Спеціалізація – екологія, радіоекологія	Рік підготовки:	
Змістових модулів — 3		5-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: Прослідкувати історичну динаміку змін факторів які впливають на здоров'я людини.		Семестр	
Загальна кількість годин — 90		10-й	11-й
		Лекції	
		14 год.	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних — 2,0 самостійної роботи студента — 4,0	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Практичні	
		16 год.	
		Самостійна робота студента	
		60 год.	
		З них Аудиторна індивідуальна робота: 12 год.	
		Вид контролю: залік	

Примітка. Співвідношення аудиторних годин до самостійної роботи студента 1:2 (для денної форми навчання).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціально-гігієнічний моніторинг» є формування у студентів теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для роботи у державних та відомчих установах, що здійснюють моніторинг, спостереження, аналіз, оцінку і прогноз середовища життєдіяльності людини, а також виявляти причинно-наслідкові зв'язки між станом здоров'я населення та впливом на нього факторів середовища життєдіяльності людини.

Для цього, згідно з державним стандартом, передбачається формування у здобувачів вищої освіти комплексу знань, умінь та навичок для застосування в професійній діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування через теоретичне та практичне навчання.

Теоретичний зміст предметної області передбачає розуміння основних понять, концепцій, принципів природничих наук, сучасної екології та їх використання для охорони навколишнього середовища, збалансованого природокористування та сталого розвитку. Застосування концепцій, теорій та наукових методів природничих наук для розв'язання спеціалізованих задач з соціально-гігієнічного моніторингу та вирішення практичних екологічних проблем, які характеризуються комплексністю, невизначеністю умов.

Студент має оволодіти методами збирання, обробки та інтерпретації результатів соціально-гігієнічного моніторингу та інших екологічних досліджень; навичками науково-виробничої, проектної, організаційної та управлінської діяльності; здатністю до педагогічної та просвітницької діяльності в сфері екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями**:

ЗК 2. Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ФК 09. Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

ФК 12. Здатність застосовувати нові підходи до аналізу та прогнозування складних явищ, критичного осмислення проблем у професійній діяльності.

ФК 16. Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

ФК 18. Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.

Забезпечення програмних результатів навчання (ПРН):

ПРН 2. Уміти використовувати фундаментальні екологічні, в т.ч. радіоекологічні, закономірності у професійній діяльності.

ПРН 6. Використовувати сучасні методи обробки і інтерпретації інформації при проведенні екологічних досліджень та/або інноваційної діяльності.

ПРН 10. Демонструвати обізнаність щодо новітніх принципів та методів захисту навколишнього середовища.

ПРН 11. Використовувати сучасні інформаційні ресурси з питань екології, природокористування та захисту довкілля.

ПРН 14. Застосовувати нові підходи для вироблення стратегії прийняття рішень у складних непередбачуваних умовах.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методологічні аспекти соціально-гігієнічного моніторингу

Лекція 1. *Поняття соціально-гігієнічного моніторингу та структура сфери функціонування системи охорони здоров'я.* Мета, завдання та порядок проведення соціально-гігієнічного моніторингу. організаційні аспекти. Структурування сфери функціонування системи охорони здоров'я, яке передбачає методологічну єдність державної політики у сфері охорони здоров'я, здоров'я населення, формування здорового способу життя, діяльність санітарно-епідеміологічної служби, організації медичної допомоги, фінансових та кадрових ресурсів охорони здоров'я, інформаційного та наукового забезпечення.

Лекція 2. *Основні методи і принципи проведення соціально-гігієнічного моніторингу.* Основні методи і методики проведення соціально-гігієнічного моніторингу. Принципи проведення соціально-гігієнічного моніторингу. Медичні, санітарно-гігієнічні, статистичні. Методи оцінювання забруднення ґрунтів, повітря, води, продуктів харчування. Біоіндикація, радіологічні методи. Методи аналітичних визначень складу і властивостей забруднювальних речовин.

Змістовний модуль 2. Моніторинг стану здоров'я населення

Лекція 3. *Здоров'я людини, основні фактори впливу на здоров'я.* Фактори, що впливають на здоров'я людини. Критерії та групи здоров'я. Індикатори здоров'я населення. Різновиди узагальнених індексів для комплексної оцінки стану здоров'я. Відмінностей у стані здоров'я населення залежно від рівня матеріального добробуту. Здоров'я сільських мешканців та фактори що його зумовлюють. Шляхи вирішення технологічних і організаційних питань з упровадження автоматизованої системи управління санітарно-гігієнічним моніторингом.

Лекція 4. *Моніторинг складових системи охорони здоров'я та їх науковий супровід.* Моніторинг здоров'я населення, постраждалого внаслідок аварії на ЧАЕС. Моніторинг виконання міжнародних, державних та регіональних цільових програм в галузі охорони здоров'я. Моніторинг демографічних процесів.

Змістовний модуль 3. Моніторинг середовища життєдіяльності людини

Лекція 5. *Санітарно-гігієнічний моніторинг умов праці.* Структура інформаційно-алгоритмічного забезпечення санітарно-гігієнічного моніторингу та вимоги до створення автоматизованої інформаційної експертно-аналітичної системи формування та оцінки баз даних щодо умов праці, прогнозування їх впливу на здоров'я працюючих.

Лекція 6. *Санітарно-гігієнічний моніторинг води, повітря, ґрунтів, продуктів харчування.* Визначення рівня забруднення питної води та води природних водойм. Визначення рівня забруднення атмосферного повітря. Визначення рівня забруднення ґрунтів, в т.ч. сільськогосподарського призначення. Визначення рівня забруднення продуктів харчування.

Лекція 7. *Стан здоров'я населення в залежності від умов проживання та особливостей харчування.* Аналіз стану навколишнього середовища на підставі інтегральних критеріїв оцінки стану здоров'я населення. Визначення очікуваних ефектів у стані здоров'я населення в залежності від рівня забруднення атмосферного повітря. Закономірності формування променевого навантаження людини в місцях проживання, його гігієнічна оцінка та шляхи зниження. Гігієнічна оцінка протирадіаційного захисту персоналу і радіаційної безпеки пацієнтів при застосуванні радіонуклідів та інших джерел іонізуючих випромінювань в лікувальних закладах. Особливості харчування населення України та їх вплив на здоров'я. Якість та безпека продуктів харчування. Контроль та основні пріоритети щодо якості та безпеки продуктів харчування.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1. ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНО-ГІГІЄНИЧНОГО МОНІТОРИНГУ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ													
Змістовий модуль 1. Методологічні аспекти соціально-гігієнічного моніторингу													
Тема 1. Поняття соціально-гігієнічного моніторингу. Структура сфери функціонування системи охорони здоров'я.	12	2	2			8							
Тема 2. Основні методи і принципи проведення соціально-гігієнічного моніторингу.	12	2	2			8							
Змістовний модуль 2. Моніторинг стану здоров'я населення													
Тема 3. Здоров'я людини, основні фактори впливу на здоров'я.	12	2	2			8							
Тема 4. Моніторинг складових системи охорони здоров'я та їх науковий супровід.	6	2	-			4							
Змістовий модуль 3. Моніторинг середовища життєдіяльності людини													
Тема 5. Санітарно-гігієнічний моніторинг умов праці.	12	2	2			8							
Тема 6. Санітарно-гігієнічний моніторинг води, повітря, ґрунтів, продуктів харчування.	24	2	6			16							
Тема 7. Стан здоров'я населення в залежності від умов проживання та особливостей харчування.	12	2	2			8							
Модуль 2 Контрольна робота з АІР													
Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1. ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНО-ГІГІЄНИЧНОГО МОНІТОРИНГУ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ													
Змістовий модуль 1. Методологічні аспекти соціально-гігієнічного моніторингу													

Тема 1. Поняття соціально-гігієнічного моніторингу. Структура сфери функціонування системи охорони здоров'я.	12	2	2			8						
Тема 2. Основні методи і принципи проведення соціально-гігієнічного моніторингу.	12	2	2			8						
Змістовний модуль 2. Моніторинг стану здоров'я населення												
Тема 3. Здоров'я людини, основні фактори впливу на здоров'я.	12	2	2			8						
Тема 4. Моніторинг складових системи охорони здоров'я та їх науковий супровід.	6	2	-			4						
Змістовний модуль 3. Моніторинг середовища життєдіяльності людини												
Тема 5. Санітарно-гігієнічний моніторинг умов праці.	12	2	2			8						
Тема 6. Санітарно-гігієнічний моніторинг води, повітря, ґрунтів, продуктів харчування.	24	2	6			16						
Тема 7. Стан здоров'я населення в залежності від умов проживання та особливостей харчування.	12	2	2			8						
Модуль 2 Контрольна робота з АІР												
Усього годин	90	14	16	-		60						

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Визначення та порядок проведення соціально-гігієнічного моніторингу, моніторинг складових системи охорони здоров'я та моніторинг демографічних процесів	2
2	Індикатори здоров'я людини. Оцінка стану здоров'я населення за інтегральними показниками	2
3	Визначення оцінки ризику для здоров'я населення від забруднень довкілля.	2
4	Проведення соціально-гігієнічного моніторингу умов праці і санітарно-гігієнічна оцінка приміщень	2
5	Визначення впливу забруднення атмосферного повітря на життя і здоров'я людей	2
6	Визначення впливу забруднення води повітря на життя і здоров'я людей	2
7	Визначення впливу забруднення ґрунту на життя і здоров'я людей	2

8	Визначення впливу забруднення продуктів харчування на життя і здоров'я людей	2
Разом		16

6. Самостійна робота

Зібрати дані спостережень за впливом на здоров'я людини

- Варіант 1. - вірусів
- Варіант 2. - бактерій
- Варіант 3. - паразитів
- Варіант 4. - хімічних факторів
- Варіант 5. - шуму
- Варіант 6. - вібрації
- Варіант 7. - ультразвуку
- Варіант 8 - інфразвуку
- Варіант 9. - теплового випромінювання
- Варіант 10. - іонізуючого випромінювання
- Варіант 11. - харчування
- Варіант 12. - водопостачання
- Варіант 13. - умов побуту, праці і відпочинку
- Варіант 14. - соціальних умов
- Варіант 15. - структури і якості харчування
- Варіант 16. - забруднення повітря.

та оформити у вигляді доповіді з використанням презентації.

7. Індивідуальні завдання

1. Визначення та порядок проведення СГМ.
2. Основні завдання СГ моніторингу.
3. Методичні, методологічні та організаційні аспекти СГМ.
4. Державна політика у сфері охорони здоров'я.
5. Формування здорового способу життя.
6. Діяльність санітарно-епідеміологічної служби.
7. Організація медичної допомоги.
8. Фінансові та кадрові ресурси охорони здоров'я.
9. Інформаційне та наукове забезпечення охорони здоров'я.
10. Відмінності у стані здоров'я населення залежно від рівня матеріального добробуту
11. Моніторинг складових системи охорони здоров'я та їх науковий супровід
12. Моніторинг здоров'я населення, постраждалого внаслідок аварії на ЧАЕС
13. Моніторинг виконання міжнародних, державних та регіональних цільових програм в галузі охорони здоров'я
14. Моніторинг демографічних процесів.
15. Основні визначення здоров'я людини.
16. Фактори, що впливають на здоров'я людини.
17. Критерії та групи здоров'я людини.
18. Індикатори здоров'я населення.
19. Різновиди узагальнених індексів для комплексної оцінки стану здоров'я.
20. Оцінка стану здоров'я населення України за інтегральними показниками.
21. Діагностика зв'язку між впливом факторів навколишнього середовища та станом здоров'я населення.
22. Соціально-гігієнічний моніторинг, за умовами праці.
23. Соціально-гігієнічний моніторинг стану здоров'я працюючих.
24. Описати функціональну схему інформаційного забезпечення медичних послуг

25. Вплив забруднення навколишнього середовища на життя і здоров'я людей
26. Вплив атмосферних забруднень на життя і здоров'я людей
27. Кислотні дощі і здоров'я населення.
28. Токсична дія забруднюючих речовин у водоймах Вплив звуків на людину
29. Біологічна дія різних видів випромінювання
30. Біологічне забруднення і хвороби людини
31. Харчування і здоров'я людини
32. Якість продуктів харчування
33. Причини погіршення якості харчової продукції

8. Методи навчання

- МН 1 – словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
 МН 2 – практичний метод (лабораторні та практичні заняття);
 МН 3 – наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);
 МН 4 – робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
 МН 5 – відео метод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
 МН 6 – самостійна робота (розв'язання завдань);
 МН 7 – індивідуальна науково-дослідна робота.

9. Методи оцінювання результатів навчання

- МО 2 – усне або письмове опитування;
 МО 4 – тестування;
 МО 6 – реферати, есе;
 МО 7 – презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
 МО 8 – презентації та виступи на наукових заходах;
 МО 9 – захист лабораторних і практичних робіт;
 МО 10 – залік.

10. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, модульний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів вищої освіти, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: залік.

Критерії оцінювання. Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в розподілі балів, які отримують здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно Положення про оцінювання знань і умінь здобувачів вищої освіти РДГУ за такими рівнями та критеріями:

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					Екзамен	Залік
90-100	A	Відмінно	здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить і опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні здібності	Високий (творчий)	Відмінно	зараховано
82-89	B	Дуже добре	здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичним матеріалом, застосовує його на практиці, вільно розв'язує	Достатній (конструк-	Добре	

			вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	тивноваріативний)		
74-81	C	Добре	здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, загалом самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, з-поміж яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок			
64-73	D	Задовільно	здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, з-поміж яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	Задовільно	
60-63	E	Достатньо	здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	Незадовільно	не зараховано
1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів	Низький (рецептивно-продуктивний)	Незадовільно	не зараховано

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка за ІНДЗ; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, підготовку наукових публікацій тощо.

Здобувачам вищої освіти після аудиторних занять надається право підвищувати свій рейтинг лише під час складання іспитів (підсумкового модульного контролю) за графіком екзаменаційної сесії.

Залік виставляється за результатами поточного модульного контролю, проводиться по завершенню вивчення навчальної дисципліни

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота					АІР, СРС, ІНДЗ	Залік	Сума
№ 1	№ 2.		№ 3				
Т 1,2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6,7	10		

10	10	10	10	20		30	100
----	----	----	----	----	--	----	-----

T1, T2... T7 - теми лекцій.

12. Методичне забезпечення

1. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Соціально-гігієнічний моніторинг» для студентів напрямку 101 «Екологія».
2. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з дисципліни «Соціально-гігієнічний моніторинг» для студентів напрямку 101 «Екологія».
3. Методичні рекомендації з підготовки практичних занять студентів з дисципліни «Соціально-гігієнічний моніторинг».
4. Тестові завдання для здійснення проміжного контролю знань з дисципліни «Соціально-гігієнічний моніторинг»
6. Тестові завдання для здійснення підсумкового контролю знань з дисципліни «Соціально-гігієнічний моніторинг».

13. Рекомендована література

Основна:

1. Гігієна та екологія: Підручник / За ред. В.Г. Бардова. – Вінниця: Нова книга, 2006. – С. 485-492.
2. Гігієна праці (методи досліджень та санітарно-епідеміологічний нагляд) / За редакцією А.М. Шевченка, О.П. Яворівського. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 528 с.
3. Моніторинг соціальних процесів в Україні / За ред. І.К. Бондар, Г.В. Ярошенко, В.І. Науменко, Н.А. Соколенко. – К.: Знання, 1999. – 260 с.
4. Стан здоров'я населення України та результати діяльності закладів охорони здоров'я (Щорічна доповідь. 2000 рік) / За ред. міністра охорони здоров'я України В. Москаленка. – К., 2001. – 304 с.
5. Стан здоров'я населення України та діяльність медичної галузі (2001 р.). – К., 2002. – 384 с.
6. Методичні вказівки для підготовки до практичних занять з дисципліни «Соціально-гігієнічний моніторинг» для студентів напрямку 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» спеціальності 8.04010601 «Екологія та охорона навколишнього середовища» / Д.В. Лико, О.Б. Грицик, О.І. Портухай. - Рівне : РДГУ, 2014.-16 с.
7. Методологія та організація наукових досліджень (в екології): Підручник / М.О. Клименко, В.Г. Петрук, В.Б. Мокін, Н.М. Вознюк. - Херсон: Олді-плюс, 2012. - 474 с.

Додаткова:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення державного соціально-гігієнічного моніторингу» від 22 лютого 2006 р. N 182 Київ
2. Овчаров В.К. Методологические и организационные подходы к развитию социально-гигиенического мониторинга здоровья населения // Здравоохранение РФ. – 2002. – №5. – С. 26–29.
3. Трешутин В.А., Егоров И.А. Социально-гигиенические аспекты мониторинга и оценки эффективности деятельности лечебно-профилактических учреждений // Здравоохранение РФ. – 2000. – №2. – С. 36–38.
4. Щербаков К.П. Использование данных социально-гигиенического мониторинга для оценки влияния факторов среды обитания на здоровье населения // Здравоохранение РФ. – 2002. – №5. – С. 28–30.
5. Грузева Т.С. Факторы риска в формировании здоровья населения // Здравоохранение РФ. – 2003. – № 2. – С. 9–16.
6. Дартау Л.А., Захаров В.Н. Медико-социальные аспекты мониторинга здоровья населения // Пробл. соц. гигиены, здравоохран. и истории медицины. – 1999. – №3. – С. 10–14.
7. Москаленко В.Ф. Стан формування нормативно-правової бази з питань охорони здоров'я України та відповідність наказів МОЗ чинному законодавству // Вісн. соц. гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2000. – № 1. – С.26–28.
8. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства : навчальний посібник / Олександр Мягченко. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 383 с.
9. Онищенко Г.Г. Состояние и перспективы социально-гигиенического мониторинга // Пробл. соц. гигиены, здравоохран. и истории медицины. – 2002. – №2. – С. 23–29.
10. Пономаренко В.М., Москалец Г.М., Карлова А.Л. та ін. Пріоритетні напрями наукових

досліджень з проблеми “соціальна медицина” у медичній науці України за даними експертної оцінки // Там же. – 2002. – №3. – С. 49–56.

11. Чепелевська Л.А. Медико-демографічна ситуація в незалежній Україні // Вісн. соц. гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2002. – №2. – С. 87–89.

12. Онищенко Г.Г. Актуальные проблемы методологии оценки риска и ее роль в совершенствовании системы социально-гигиенического мониторинга // Гигиена и санитария.- 2005. - №2. - С. 3-6.

13. Беляев Е.Н., Фокин М.В., Калиновская М.В. Состояние и перспективы ведения социально-гигиенического мониторинга в связи с реформированием госсанэпидслужбы // Гигиена и санитария, 2005. - №2. - С. 68-70.

14. Кундиев Ю.И., Чернюк В.И., Витте П.Н. и др. Изучение профессионального риска здоровью - актуальная проблема медицины труда // Журн. АМН Украины, 2001. - Т.7. - №3. - С. 550-559.

15. Чернюк В.І., Вітте П.М. Оцінка ризиків здоров'я та управління ними як проблема медицини праці // Укр. журн. з пробл. медицини праці,- 2005.-№1.-С 47-53.

16. Голубев И.Р. О мониторинге «здоровье - окружающая среда» // Гигиена и санитария, 2001. - № 4. - С. 66-68.

17. Родионова Г.К., Кропивко С.Г., Семенова В.Н. Автоматизированная система учета и анализа профессиональных заболеваний на основе персональных компьютеров // Медицина труда и пром. экологии, 1994. - №5-6. - С. 29-31.

18. Пищиков В.А., Лубянова И.П. Профессиональная заболеваемость в Украине (динамика за последние 10 лет, причины формирования) и пути сохранения профессионального здоровья населения // Сб. «Гигиена труда». - К., 1999. - Вып.30. - С. 13-23.

19. Кундієв Ю.І., Нагорна А.М. Професійна захворюваність в Україні у динаміці довгострокового спостереження // Укр. журн. з пробл. медицини праці. – 2005. - №1. - С. 3-11.

20. Чернюк В.И., Витте П.Н., Меньяло Н.И. и др. Критерии профессиональных рисков как основа для усовершенствования гигиенической классификации труда // Здоров'я та довкілля. - 2000. - №2.- С. 49-53.

14. Інформаційні (інтернет) ресурси

<http://www.kegt-rshu.in.ua/> - сайт кафедри екології, географії та туризму РДГУ.

<https://menr.gov.ua> - сайт Міністерства енергетики та захисту довкілля України

<https://menr.gov.ua/news/34251.html> - ТОП-100 найбільших підприємств-забруднювачів

<https://menr.gov.ua/timeline/Nacionalna-ekologichna-politika.html> - Національна екологічна політика

Робоча програма «Соціально-гігієнічний моніторинг»

Перезатверджена без змін та доповнень (зі змінами та доповненнями) на 20__ - 20__

навчальний рік на засіданні кафедри _____

Розділ робочої програми навчальної дисципліни	Зміни і доповнення

Протокол від “____” _____ 20__ року № ____

Завідувач кафедри _____ (_____)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету

Протокол від “____” _____ 20__ року № ____

Голова навчально-методичної комісії _____ (_____)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Робоча програма «Соціально-гігієнічний моніторинг»

Перезатверджена без змін та доповнень (зі змінами та доповненнями) на 20__ - 20__

навчальний рік на засіданні кафедри _____

Розділ робочої програми навчальної дисципліни	Зміни і доповнення

Протокол від “____” _____ 20__ року № ____

Завідувач кафедри _____ (_____)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету

Протокол від “____” _____ 20__ року № ____

Голова навчально-методичної комісії _____ (_____)

(підпис) (прізвище та ініціали)